

УДК 336.2

РОЗВИТОК МАЛОГО БІЗНЕСУ: ВІТЧИЗНЯНИЙ І ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Ольга Іванівна МАРЧЕНКО

к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки підприємства Національного університету державної податкової служби України

Руслан Васильович МОТКАЛЮК

магістр факультету інформаційних технологій та менеджменту Національного університету державної податкової служби України

E-mail: m.rus1993@mail.ru

Анотація. В статті визначено місце малого бізнесу в ринковій економіці, розглянуто основні проблеми з якими стикається мале підприємство під час здійснення господарської діяльності, розкрито особливості існування малого бізнесу в зарубіжних країнах, запропоновано шляхи розвитку малого бізнесу в Україні.

Аннотация. В статье определено место малого бизнеса в рыночной экономике, рассмотрены основные проблемы, с которыми сталкивается малое предприятие при осуществлении хозяйственной деятельности, раскрыты особенности существования малого бизнеса в зарубежных странах, предложены пути развития малого бизнеса в Украине.

Ключевые слова: *малый бизнес, экономика, предприятие, риск, прибыль, бизнес, идея.*

Ключові слова: *малий бізнес, економіка, підприємство, ризик, прибуток, бізнес, ідея.*

Постановка проблеми. В даний час про розвиток малого бізнесу в Україні говорять дуже багато, але реальних зрушень, щоб допомогти цій галузі економіки розвиватися – не передбачається. Адже малі підприємства забезпечують засобами для існування значну частину населення, і сприяють стабілізації обстановки в суспільстві. Сьогодні малий бізнес в Україні можна сміливо назвати органічною частиною структури економіки. Він збільшує кількість робочих місць, встановлює власний асортимент товару і цінову політику.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку малого бізнесу досліджено в наукових працях видатних українських та іноземних економістів і науковців. Таких як З. С. Варналій, А. С. Булатов, А. І. Амоша, А. О. Блинов, І. Н. Шапкін, В. В. Буєв, Л. В. Шуклов, Ф. С. Сайдуллаєв, Н. А. Джобава, Л. А. Сорокіна, В. Горфинкель, Б. М. Широков та інші.

Метою статті є дослідження особливостей розвитку малого бізнесу в Україні та напрямків використання зарубіжного досвіду для покращення діяльності малого бізнесу.

Для досягнення мети були поставлені та вирішені наступні завдання:

- визначити актуальність даної проблеми для подальшого її дослідження;
- окреслити теоретичні основи перспектив розвитку малого бізнесу;
- визначити основні переваги та недоліки малого бізнесу в Україні;
- визначити основні напрямки використання зарубіжного досвіду у розвитку малого бізнесу.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. Малий бізнес є складовою частиною розвинутої економіки. Він повинен виконувати ряд функцій, які дозволяють економіці гармонійно розвиватися. Саме малий бізнес є провідником ефективних інновацій у масове виробництво. За рахунок невеликого парку устаткування і немасового випуску продукції, підприємства сфери малого бізнесу витрачають не настільки значний обсяг фінансових коштів і часу на зміну технологічного процесу, ніж великі, таким чином, виявляються найбільш ефективні інновації.

У разі негативного результату, втрати підприємства сфери малого бізнесу не будуть настільки великі, як у великих і найбільших підприємствах [1, с. 33].

Також крім апробаційної функції, сфера малого бізнесу сприяє диверсифікації виробництва, за рахунок освоєння нових перспективних ніш. Підприємці, організовуючи свій бізнес, йдуть на ризик заради отримання прибутку і самореалізації. Результатом таких зусиль є нові малі компанії, які впроваджують та освоюють самі передові технології, перетворюють ідеї в продукти реального сектора економіки.

Стабільний розвиток сектора малого і середнього підприємництва в довгостроковій перспективі передбачає значну державну підтримку (виражену у вигляді інвестиційних програм, проектів, комплексної кредитної та податкової політики), насамперед, малих і середніх інноваційних підприємств і відповідних інфраструктурних об'єктів – кластерів, бізнес-інкубаторів, технопарків, наукових парків, венчурних фондів, гарантійних фондів, фондів прямих інвестицій і т. д.

В ринковій економіці малий бізнес виступає в ролі основного сектора, який визначає темпи економічного зростання Валового Національного Продукту [2, с. 15]. Всі розвинені держави активно підтримують малий бізнес, так як від нього залежить структура і якість ВВП. У розвинених країнах з ринковою економікою на малий бізнес припадає 60 % – 70 % ВВП. Наприклад, малий бізнес США вдвічі більше містить робочих місць, ніж в усьому бізнесі. Малий бізнес вдвічі більше освоює нововведення. У Канаді, Великобританії та Німеччині на частку малого бізнесу припадає 60 % – 70 % від загального виробництва країни. Для багатьох жителів країн СНД цікавий такий факт: у багатьох країнах малі підприємства беруть участь в експорті продукції. До того ж досить високі показники активності експорту:

- Німеччина – 40%;
- Нідерланди – 40 %;
- Італія – 25 %;
- США – 15 %;
- Японія – 15 %.

На жаль, як на території СНД так і в Україні малий бізнес досить молодий. Поки його перспективи вельми песимістичні. У нашому пострадянському просторі великий і середній бізнеси тісно пов'язані з владою. Причому настільки тісно, що вже не зрозуміти де бізнесмен, а де чиновник [2, с. 16]. Але завдяки сучасним методам поши-

рення інформації про підприємницькі ідеї, кожен день поповнюється ряди підприємців. А в найближчому майбутньому разом із зростанням малих підприємств розвинеться соціальна економіка в країнах СНД. Адже в Україні багато ресурсів і працьовитих людей, яким просто потрібна інформація про бізнес для планування дій.

Ринкова економіка найбільш ефективна з розвиненим малим бізнесом. З малим бізнесом ринок більш ефективний. Виходячи з історії світового досвіду і практики найголовнішою ознакою економіки наявність в оптимальному співвідношенні малого, середнього та великого сектора. При цьому переважати повинен малий бізнес, тому що він має багато переваг. Малі підприємства більш динамічні, вони швидше і ефективніше реагують на зміни внутрішнього ринку, як в період зростання, так і в кризові часи. Малий бізнес часто грає роль інструменту для зменшення диспропорцій на окремих товарних ринках [5, с. 52].

Створення нових робочих місць, розвиток добросовісної конкуренції, швидке насичення ринку товарами та послугами, впровадження інновацій, все це відбувається на внутрішньому ринку держави завдяки малому бізнесу. Саме ринковий тип економіки є найбільш ефективним для всіх держав. Він історично виправдав себе, коли грав головну роль в соціально-економічному розвитку багатьох країн світу. Досліджуючи ринкову економіку можна виділити такі переваги як:

- раціональне використання виробничих ресурсів.
- узгодженість інтересів ринкових суб'єктів.
- реалізація підприємницького потенціалу.
- реалізація гнучкого структурного перебудовання економіки.
- свобода ринкового вибору і демократизація.
- динамізм і добросовісна конкуренція.

Головну перевагу в ринковій економіці слід надати свободі економічного вибору. Економічна ринкова структура бере свій початок саме з малого бізнесу. Малий бізнес – це структурний елемент в ринковій економіці, але він є основою ринкового середовища. Саме з дрібнотоварного підприємництва розвивається економічна ринкова структура. Після чого в оптимальному співвідношенні формується середній і великий бізнеси, ефективно взаємодіючи з усіма елементами цілісної економічної структури. Але сектор малого бізнесу повинен кількісно переважати в ринковій структурі, так як він виконує функцію

елементарного засновника ринкового середовища. Малий бізнес підтримує будь-яку сферу діяльності: виробнича, комерційна, страхова та ін.

Тому малому бізнесу належить місце головного сектора економіки для забезпечення надійності, ефективності та гнучкості внутрішнього ринку країни. Важливо відзначити, що від внутрішнього ринку, в першу чергу залежить соціально-економічний розвиток кожної держави. Таким чином, без малого бізнесу суспільство та економіка не мають можливості не тільки розвиватися, а й існувати [6, с. 211].

Економічні переваги в малому бізнесі призначені для стабілізації ринку.

Розглядаючи функціонування малого бізнесу у стабільній ринковій економіці, слід підкреслити його переваги:

1. Малий бізнес приносить вагомий внесок у формуванні природного конкурентного середовища. Конкуренція відображає змагання між господарськими елементами, стимулюючи виробництво і якість товарів для задоволення потреб споживачів. Самостійна діяльність не має суттєвого впливу на загальні правила і умови обігу товарів на ринку. Це означає, що малий бізнес за своєю природою є антимонопольним. До того ж, в умовах постійної збалансованої конкуренції, сектор малого бізнесу постійно впроваджує інноваційні технології, таким чином, підриваючи монополізм великого та середнього бізнесу.

2. Швидка реакція на зміни кон'юнктури ринку надає ринковій економіці гнучкість і стійкість. Дана перевага особливо необхідна в сучасних ринкових умовах при індивідуалізації та диференціації споживчого попиту, активного зростання номенклатури товарів і послуг.

3. Малий бізнес сприяє прискореному впровадженню технічних і комерційних інноваційних ідей. Всі учасники даного сектора працюють в умовах добросовісної конкуренції на свій ризик, з метою отримання прибутку. Даний вид змагання учасників грає роль провідника Наукового Технічного Прогресу. Наприклад, в малому бізнесі США створюється більше 50 % науково технічних розробок та інновацій [6, с. 212].

Малий бізнес поглинає велику частину надлишкової робочої сили. Крім створення великої кількості робочих місць малим бізнесом активно вирішується проблема зайнятості громадян при циклічних спадах і структурних зрушеннях економічного стану держави. Притому якість зайнятості зберігається на високому рівні, так як малий бізнес є фундаментальною основою фор-

мування середнього класу.

Отже, підсумуємо переваги малого бізнесу:

- вплив на ослаблення монополії;
- швидке насичення ринку товарами і послугами;
- оперативна результативність і окупність витрат;
- мобілізація самостійної ініціативи господарського суб'єкта;
- основа дрібнотоварного виробництва;
- високі адаптаційні властивості науково-технічного прогресу;
- активне впровадження інновацій;
- створення значної кількості додаткових робочих місць;
- основа для формування середнього класу.

З зазначених вище фактів стає зрозуміло потреба ринкової економіки в малому бізнесі не тільки в розвитку і функціонуванні економічної господарської діяльності, а й у формуванні соціально-економічного розвитку суспільства. За таких умов не складно помітити розширення простору вільного вибору шляхів і видів праці на користь суспільства, що благотворно впливає на політичну стабільність країни [7, с. 111].

Соціальна роль малого бізнесу посилюється позитивним впливом підприємницького класу на суспільство.

Потрібно сказати, що без малого бізнесу неможливо уявити велике виробництво. І цьому існує цілий ряд причин:

- забезпечення трудовими місцями;
- оптимізація кількості різних витрат і інвестицій в мінімальні терміни;
- гарантія отримання додаткового доходу як позабюджетним, так і бюджетним державним фондам;
- нормалізує використання різних ресурсів, або відходів, що надходять від великих підприємств;
- своєрідна гарантія стабільності у зв'язку з формуванням середнього класу за допомогою малого бізнесу.

Останнім часом урядом було проведено кілька програм на підтримку малого бізнесу, основними завданнями яких було забезпечення розвитку та допомоги малому підприємству. Але, незважаючи на цей факт і те, що малий бізнес так необхідний, його розвиток і можливості в Україні не досягають досить високого рівня. Відповідно, показники розвитку малого бізнесу вже протягом багатьох років залишаються досить низькими в порівнянні з іншими, економічно більш роз-

виненими країнами.

Одним з головних недоліків малого бізнесу в Україні є його нерівний розподіл по країні. В основному мале підприємництво поширене в Києві, Харкові, Одесі. На їх частку припадає практично третина всіх підприємств, які займаються випуском харчової продукції та торгівлі [8, с. 116].

У малих же містах і віддалених регіонах підтримки малому бізнесу виявляється куди менше, у зв'язку з цим страждає їхня економіка і бюджет. Можна говорити про те, що надання підтримки і проведення відповідних програм сприяння розвитку малого бізнесу, могло б істотно вплинути на оптимізацію функціонування промисловості та суспільної політики.

Практично головну роль у малому підприємстві відіграють такі фірми, пов'язані безпосередньо до невиробничій сфері, які спеціалізуються на громадському харчуванні або торгівлі. Це пов'язано з тим, що подібні фірми задовольняють найважливіші потреби населення, наприклад, в продовольчих товарах, різної одязі, предметах побуту та інше.

Висновки. На жаль, на сьогоднішній день в Україні поступово розвивається удусення мало-

го бізнесу. Влада пострадянського простору вважає, що тільки великі фабрики і заводи здатні випускати сучасну та якісну продукцію паралельно блокуючи і дискримінуючи можливості розвитку невеликих підприємницьких структур. Але чомусь в Норвегії (одна з найбагатших країн Європи), прекрасно розвивається величезна кількість невеликих фірм зі штатом в 5-20 чоловік. А в СНД все, на що поки можуть розраховувати малі підприємства - це сфера обслуговування. Сектор дрібних підприємств звужується по головній причині. Вони можуть скласти серйозну конкуренцію великому бізнесу, який за допомогою влади прагне до монополії і абсолютної влади на внутрішньому і зовнішньому ринку. Разом з ним звужується сектор середнього класу. Бідною людиною легше керувати. Але ми самі можемо змінити тенденцію в кращу сторону. Адже нас більше і кожен з нас повинен намагатися змінити ситуацію у своїй країні починаючи з себе. Спільно розвиваючи малу підприємницьку діяльність, ми посилимо всі переваги даного економічного сектора, які описані вище. Вони допоможуть підірвати монополію і розвинути соціально-економічне середовище сприятливе для розвитку суспільства.

Список використаних джерел

1. Азьмук Н. А. Управління розвитком малого підприємництва на регіональному рівні: дис. канд. екон. наук. — К. : КНЕУ, 2003. — 212 с.
2. Архипова О. В. Анализ провалов государства и провалов рынка в сравнительной форме. / О. В. Архипова // Вестник Челябинского государственного университета. — 2010. — № 27(208): сер.: Экономика. — Вып. 29. — С. 14–17.
3. Біломістний О. М. Особливості кредитування діяльності малих підприємств на сучасному етапі розвитку економіки України / О. М. Біломістний // Вісник Університету банківської справи НБУ. — 2010. — № 1(7). — С. 90–93.
4. Варналій З. С. Мале підприємництво: основні теорії і практики / З. С. Варналій. — К. : Т-во «Знання», 2001. — 277 с.
5. Гринюк А. Перспективи розвитку малого бізнесу крізь призму доступності кредитних ресурсів. / А. Гринюк // Вісник НБУ. — 2010. — № 1. — С. 52–53.
6. Єпіфанова І. М. Основні аспекти розвитку малого бізнесу в Україні / І. М. Єпіфанова // Труды Одесского политехнического университета. — 2009. — № 1(31). — С. 211–215.
7. Кондратюк Т. Державна політика підтримки малого бізнесу: зміст і механізм реалізації / Т. Кондратюк // Вісник Української Академії державного управління при Президенті України. — 2001. — № 4. — С. 111–118.
8. Національна економіка: підручник / П. В. Круш, С. О. Тульчинська, М. В. Шашина та ін.; за ред. П. В. Круша. — 2-ге вид. — К. : Каравела, 2008. — 428 с.